

ARHIMANDRIT
SERAFIM ALEXIEV

Sfântul
Constantin-
Chiril
Filosoful

*Disputele teologice cu saracinii și
khazarii, apostolatul morav*

Traducere din limba bulgară
Gheorghită Ciocoi

editura
Σοφία

București

*Câteva cuvinte despre legendele
panonice și, în special,
despre viața Sfântului Chiril,
după vechile izvoare*

Principalele izvoare care ne oferă date despre viața și lucrarea marilor luminători și apostoli ai slavilor – Sfinții frați Chiril (la botez, Constantin) și Metodie – sunt viețile lor detaliate cunoscute sub denumirea, nu în totalitate greșită, de „Legende panonice”. Trebuie să clarificăm însă că termenul latin „legendă” nu a avut inițial nimic de-a face cu sensul dat ulterior unei legende fantastice, care relatează despre persoane plăsmuite și fapte neadevărate. Privit strict gramatical, termenul „legenda” este participiul viitor al verbului „lego” și înseamnă „ceva care trebuie citit”. În Biserică, cele destinate „citirii” sunt *Viețile Sfinților*, numite în limba rusă *Ceti-minei*, adică „Mineiele

de lectură”, biografii de sfinți aranjate pe luni.

Minunatele elemente conținute în aceste biografii vor prilejui folosirea cuvântului „legendă” cu conotația de ceva închipuit, neadevărat. Pentru noi, credincioșii, minunile atribuite sfinților, celor mai vrednici urmași ai lui Hristos, nu sunt cu neputință de înfăptuit și de necrezut, căci Însuși Domnul a săvârșit minuni și Însuși El a spus: „Cel ce crede în Mine va face și el lucrările pe care le fac Eu și mai mari decât acestea va face, pentru că Eu Mă duc la Tatăl” (*Ioan 14, 12*). Credința în minuni, după unii învățați, poate fi socotită o slăbiciune a biografilor, însă, pentru cei credincioși, aceasta este dobândire și râvnă a puterii vădite a lui Dumnezeu.

Viețile Sfinților – ne referim la cele autentice, cum ar fi biografiile panonice ale marilor învățători slavi, nu la cele apocrife sau la ficțiuni – nu sunt realități fantastice, ci narațiuni istorice. Cu toate acestea, deși sunt relatări istorice autentice, ele nu pot fi numite istorie, căci se constituie într-un alt gen de istorie. Acest lucru este adesea trecut cu vederea, motiv pentru care e greșit să privim biografiile sfinților ca

pe niște basme evlavioase sau să ne așteptăm ca acestea să îndeplinească doar criterii pur istorice. *Viețile Sfinților*, nefiind istorie, sunt totuși în serviciul istoriei, căci oferă informații detaliate despre oameni și evenimente, iar prin aceasta ne transmit valoroase materiale și date prin care imaginea trecutului poate fi reconstruită ori restaurată. Acest rol pozitiv al vieților sfinților în construcția istoriei ca știință a fost de multă vreme conștientizat și prețuit, motiv pentru care chiar și învățații indiferenți la credință se folosesc de ele pe scară largă, socotind că deseori legenda (biografia) păstrează urme uitate ale istoriei. Și după cum bine mărturisește A.T. Balan în privința *Vieților Sfinților Chiril și Metodie*, „se întâmplă ca un lucru mărunț, aparent legendar, să conțină mai mult adevăr istoric decât orice alt mesaj sobru”.

Însă, susținând că *Viețile Sfinților* mustesc de istorie, nu putem spune că din punct de vedere istoric conținutul lor este epuizat. Căci în ele se află și altceva, care le deosebește de istoria seculară. Ele sunt impregnate cu elementul credinței, numit „evlavie”, și urmăresc scopuri ale credinței. Deși

coincid în conținut și în descrierea faptelor cu istoria, ele au un cu totul alt țel decât aceasta. Scopul *Vieților Sfinților* nu este să redea doar cunoștințe sterpe despre istorie, nu să prezinte evenimentele conform unor cerințe pragmatice, în relația lor cauzală, nu să afle și să clarifice cu acuratețe științifică motivele evenimentelor, ci să edifice, să-i facă pe cititori să-l urmeze pe sfântul descris în biografie, să aducă o inimă mai aproape de Hristos, să inspire, să încălzească și să aprindă credința, dezvăluind pe Dumnezeu ca Tată ceresc al omului și Rânduitor suprem și al destinelor persoanelor în particular, și al întregii omeniri. Cu alte cuvinte, *Viețile Sfinților* își propun să continue lucrarea religioasă și educativă a Bibliei, cuvântul insuflat al lui Dumnezeu, completat o dată pentru totdeauna cu Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul. La fel ca în Biblie, avem o istorie incontestabilă și, pe lângă aceasta, o supraistorie, care ne descoperă intervenția puterii supranaturale a lui Dumnezeu în cursul istoric al evenimentelor, astfel că în *Viețile Sfinților*, pe lângă faptele istorice, aflăm elemente de supraistorie, care pentru un credincios nu sunt mai

puțin importante. Iar supraistoria se manifestă de obicei prin minuni.

Împletirea istoriei cu supraistoria, atât de caracteristică Bibliei, este evidentă mai ales în vestitul Prolog al Sfintei Evanghelii a lui Ioan. Acolo este înfățișat veșnicul Cuvânt, a doua Persoană a Sfintei Treimi, ca existând înaintea oricărui început, ca Dumnezeu și Început a toate, ca Ziditor al tuturor fapturilor, ca Viață a fiecărei vieți și ca Lumină a oamenilor (v. *Ioan* 1, 1-4). În paralel cu aceasta, Cuvântul supraistoric este reprezentat în întruparea Sa de neatins și în intrarea Lui în istorie: „Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr” (*Ioan* 1, 14). Întreaga Evanghelie a Sfântului Ioan Teologul este o istorie tipică, împletită cu supraistoria.

În mișcarea paralelă a naturalului și supranaturalului, profunzimiile evenimentelor se desfășoară din perspectiva veșniciei. Aici avem relații firești despre oameni pământești (Nicodim, femeia samarineancă, orbul din naștere) peste care, totuși, se deschid ușile nevăzute ale cerului, astfel încât să simtă harul revărsân-

du-se asupra lor și să înțeleagă taina Cuvântului devenit trup pentru a-i mântui pe oameni de păcate, pentru a înțelege care este sensul vieții omenești.

Fenomene asemănătoare observăm în *Viețile Sfinților*, unde pământescul și suprapământescul, naturalul și supranaturalul, istoria și supraistoria se împletesc. Desigur, *Viețile Sfinților* nu sunt scrieri inspirate de Dumnezeu, însă, relatându-ne despre plăcuții lui Dumnezeu asceți, îngeri pământești și oameni cerești, aceste biografii ne înalță pe temelia profeției lui Dumnezeu, deasupra evenimentelor, mai presus de cele vremelnice. Faptele minunate ale sfinților ne conduc de la cele vremelnice la cele veșnice. Faptele istorice incontestabile pe care le cuprind ne pun în legătură cu oameni sfinți care au trăit pe acest pământ și au luat parte la istorie. Supraistoria ne confruntă cu atingerea a ceea ce este de neatins, reală pe de-a-ntregul, cu veșnicia și dumnezeirea, cu Dumnezeu Însuși, în Care sfinții au crezut adânc și din Care și-au luat puterea pentru faptele lor vădite. În biografiile sfinților, credinciosul simte lucrarea concretă a haru-

lui Dumnezeu. Prin nevoințele lor, sfinții au avut părtășie cu acest har și l-au manifestat plin de strălucire într-o jertfelnicie.

Acest har a făcut din *Viețile Sfinților* cea mai iubită carte pentru inimile credincioșilor din toate timpurile. Cel care a simțit respirația acestui har, din citirea *Vieților Sfinților*, a primit ceea ce trebuia să primească. Un astfel de om își hrănește credința cu hrană spirituală luată de aici și nu se preocupă dacă evenimentele povestite sunt fără cusur din punct de vedere istoric, dacă sunt îndeplinite criteriile istorice. Lasă totul pe seama *Vieților Sfinților*, ce cuprind elemente de istorie și supraistorie și sunt strâns legate de Biblie, adăpându-se din Sfânta Scriptură.

Viața lui Metodie redă întregul conținut al Bibliei și al Istoriei Bisericii până la cel de-al VI-lea Sinod Ecumenic. Și, alături de relatări pur istorice, se strecoară elemente edificatoare, legate de supranatural. Nu întâmplător Sfinții Chiril și Metodie sunt prezentați ca dascăli ai slavilor trimiși de Dumnezeu.

Autorul biografiei Sfântului Chiril în acest spirit al evlaviei sublinia-

ză scopul pentru care a fost scrisă biografia – spre a-i încuraja pe cititori întru urmarea sfântului.

În legendele panonice avem tipul literar de biografie. Așa cum am văzut, nu înseamnă că nu ar putea fi extrase date istorice credibile dintru ea. Academicianul Vladimir Laman-ski sugerează, totuși, opusul. După el, *Viețile Sfinților* nu sunt letopisețe, ci monumente literare, artistice și didactice, iar în ele, la fel ca în romanele istorice, nu trebuie căutată acuratețea în indicarea locurilor și nici respectarea consecvenței în evenimentele relatate. Nu este singurul care subminează credibilitatea istorică a faptelor conținute în biografiile extinse ale sfinților frați din Tesalonic. O serie de alți cercetători neagă într-o mai mare sau mai mică măsură autenticitatea biografiilor canonice ca surse credibile. Dar, după o cercetare atentă a acestei chestiuni de către alți istorici de seamă, erudiți și lingviști, scepticismul poate fi considerat de acum depășit. Ei văd în ambele biografii monumente istorice de mare valoare pentru refacerea vieții apostolilor slavilor. V. Kiselkov a susținut opinia nefondată că legendele panonice ar

data din secolul al XV-lea. Mai târziu, va renunța la acest punct de vedere.

Cercetătorul obiectiv, indiferent de convingerile sale religioase, nu poate să nu recunoască importanța istorică neprețuită a biografiilor panonice și să nu fie de acord că acestea sunt neîntrecute prin comparație cu orice altă operă ulterioară în ceea ce privește mulțimea de date culturale, educația slavă, planurile tematice.

Pentru noi, chestiunea autenticității biografiilor panonice are o importanță deosebită, căci nu doar transmit fapte reale din viața primilor dascăli ai slavilor, ci, în fapt, tot ceea ce știm despre acești sfinți ține de ele. Se dovedește că legendele panonice sunt surse autentice complet credibile pentru viața și lucrarea dascălilor noștri, eforturile de a reconstrui o întreagă lume, pe temelia acestor biografii maiestuoase, căpătând o temelie solidă, fiind demne de încredere.

Mulți învățați cred că viața Sfântului Chiril a fost alcătuită la scurt timp după moartea sa – între 870 (Sfântul Chiril a murit în 869) și 882 (data limită pentru scrierea *Legendei italiene* care împrumută pasaje din viața lui Chiril). Se crede că a fost scrisă cu

colaborarea directă a Sfântului Metodie. Fiind cel mai probabil autor al vieții Sfântului Chiril, este și cel mai vigilent, așternând imediat faptele pe hârtie.

Părerea că viața Sfântului Chiril a fost scrisă îndată după moartea lui e împărtășită și de istoricul E. Golubinski, care scrie: „În ceea ce privește viața panonică a lui Constantin trebuie să se ia în considerație că aceasta a fost scrisă în timpul vieții lui Metodie. Acesta, profund recunoscător memoriei fratelui său mai mare, a avut grijă să o înveșnicească dictând-o unuia dintre ucenicii săi.” În sprijinul acestei convingeri profesorul Golubinski citează următoarele două argumente: 1. În viața Sfântului Chiril, Metodie niciodată nu este învrednicit de epitețe precum „sfinte”, „fericite”, ceea ce ar fi fost făcut cu siguranță dacă viața acestuia s-ar fi scris după moartea sa. 2. Viața Sfântului Chiril ascunde faptul că printre înalții clerici romani, în afară de papă, erau mulți împotriva cărților slave. Sfântul Metodie, după moartea timpurie a fratelui său, a trebuit să continue marea misiune în rândul slavilor din Panonia și Moravia. Dându-i-se materiale și instrucțiuni

pentru scrierea vieții Sfântului Chiril, a considerat că nu trebuie să menționeze ostilitatea unor înalți clerici ai curiei papale de la Roma de până atunci în lucrarea lor de iluminare, ca să nu producă iritare, întrucât continuarea pașnică a activității apostolice depindea în mare măsură de aceasta. După moartea Sfântului Metodie, nu a mai fost nevoie să fie ascunsă ostilitatea Romei față de cultul slav și scrierea slavă.

Din toate cele de până acum este limpede că biografiile detaliate sunt izvoare primare ce merită încrederea noastră și că, în special, în ceea ce privește viața, faptele și lucrarea bisericească a Sfântului Constantin Filosoful, căruia îi este dedicată această carte, nu este îndreptățit să ne îndoim de veridicitatea faptelor legate de copleșitoarea personalitate a acestui mare dascăl slav. E adevărat că nu avem, așa cum spune profesorul Balan, întâiul manuscris al vieții Sfinților Chiril și Metodie, ci transcrieri ale acestuia cu cel puțin două-trei secole mai târziu. O limbă schimbată, așadar, o ortografie în care întâlnim modificări în conținut. Cu toate acestea, marea similitudine între textele

din mai multe manuscrise, din cele mai îndepărtate în veacuri și ținuturi, ne încredințează că temelia a ceea ce se citește în cele mai vechi manuscrise s-a păstrat și transmite integral textul. Cât mai exact cu putință.